

risko notikumu gaitu. Tā ir Latvijas, tā ir tēvzemes atdzimšanas gaita, kuŗu I. Lindbergs pārdzīvo kā dzejnieks. Tieši tāpēc arī šī dzeja ir dzīva, kaut gan, iespējams, laikam ritot, zaudēs savu tiešumu, jo visiem mums zināmie notikumi jau būs pagātnē.

Kas trūkst I. Lindberga dzejā, proti, kas to būtu spējis padarīt vēl ekspresīvāku, t.i. brīžumis ne tik pārstāstošu vai konstruētu? Vietām I. Lindbergs pārāk paļaujas uz verlibra tēlainības reālistisko tiešumu, kas ne vienmēr sasniedz pietiekami piesātināšu vispārīnājumu. Dažkārt neorganiskas detaļas „pārrauj” sprieguma kāpinājumu. Reizumis I. Lindbergs grib visu „izskaidrot” līdz galam, un tad dzejolis mēdz arī „pazust”. Šķiet, ka I. Lindberga labākos Rīgā izdotā krājuma dzejoļus pārstāv tie, kuŗos romantiskais patoss ir vienots ar pārdomu un refleksiju pārpilnu smeldzi. Tā ir šīs dzejas patiesākā - tāpat arī - vispārīniecīgākā būtība, kas atklāj romantisko personību, kuŗa gan meklē, gan atrod savas pastāvēšanas dziļākos pamatus mīlestībā, tēvzemē un dabā.

Viesturs Vecgrāvis

KURELIEŠI

Haralds Biezais. *Kurelieši. Nacionālās pretestības liecinieki.* Itakā: Mežābele, 1991. 202 lp.

1944. gadā, kad krievi jau laužās pāri Latvijas robežām, vairāki latviešu virsnieki bija iecerējuši izveidot bruņotu kaŗavīru grupu, kas varētu stāties jaunveidojamās Latvijas valdības rīcībā. Viņi sagaidīja, ka rietumu sabiedrotie nepieļaus Baltijas valstu atkārtotu okupāciju. Viņu atmiņā spilgti kavējās 1919. gada notikumi, un viņu pārliecību stiprināja vairāku latviešu diplomātu vēstis un uzmundrinājumi no rietumiem. Šie virsnieki, kuŗu pulcēšanās vieta bija Skrīveru pagastā, vispirms ar vācu policijas vadības dotu pavēli sāka mobilizēt Rīgas apriņķa aizsargus it kā Daugavas līnijas aizstāvēšanai pret Zemgalē iebrukušo Sarkanarmiju. Ar viņiem sakarus uzņēma vācu armijas frontes pretizlūkošanas (*Frontaufklaerung*) darbinieki, kuŗu interesēs bija radīt nacionālo partizānu grupas aiz frontes informācijas vākšanai un Sarkanarmijas aizmugures graušanai.

Vismaz daļēja ierosme šim pasākumam nāca no Latvijas centrālās padomes, latviešu politiķu pagrides organizācijas, kas uzturēja slepenus sakarus ar Latvijas sūtņiem rietumos. Sūtņus uz šo rīcību mudināja rietumvalstu pretizlūkošanas darbinieki. Tādā kārtā Vidzemē izdevās apvienot vairākus simtus patriotisku vīru, kas no vācu pretizlūkošanas darbiniekiem saņēma nelielu daudzumu ieroču. Kaŗavīru ievērojamākais iedvesmotājs bija 1920. gada Sibīrijas latviešu Imantas pulka kapteinis, vēlāk policijas iecirkņa priekšnieks Krišs Upelnieks. Virsvadību uzņēmas ģe-

nerālis Kurelis, no kuŗa šis veidojums arī ieguva „kureliešu” nosaukumu.

Kurelieši izdarīja sekmīgus izlūku gājienu Sarkanarmijas aizmugurē un sagatavoja vairākas grupas partizānu cīņai Vidzemē. Kad krievi ielauzās Vidzemē, lielākā kureliešu spēku daļa devās uz Kurzemi, kur apmetās ziemeļrietumos no Usmas ezera. Jau Skrīveru posmā Bēbru pagastā jaunā, dedzīgā patriota leitnanta Roberta Rubeņa vadībā veidojās kāda patstāvīga kureliešu grupa par kuŗas pakļautību un uzticību kureliešu štāba vecajiem virsniekiem var arī šaubīties. Arī Kurzemē rubenieši tikai vārda pēc bija pakļauti kureliešu štābam un savu novietni iekārtoja Ilziķu-Trēbiņu apkārtnē, vairāk nekā 20 km no štāba novietnes Stiklos (Annahītē). Šķiet, ka disciplīna un kaujas gatavība Rubeņa grupā arī bija stingrāka nekā galvenajā kureliešu grupā.

Biezais citē liecības, kas norāda, ka kurelieši bija ļoti pašapzinīgi, laikam gan tādēļ, ka jutās droši savā padotībā vācu armijas pretizlūkošanai. Nav tiešu norādījumu, bet jādomā, ka kureliešu organizēšanās sākumā arī SD meģināja dabūt šo formējumu savās rokās, kā to bija veikuši ar kādu latviešu nacionālo partizānu organizāciju. Kureliešiem tas nebija pieņemams, un viņi izvēlējās armijas pretizlūkošanu par savu aizsegu, ar to iemantojot SD vīru dusmas. Savu vēl nenoskaidrotu lomu šeit spēlēja arī kāds britu aģents, Ervins Hasselmans, kas darbojās vācu armijas pretizlūkošanā. Biezais viņu piemin vairākās vietās, bet atzīstas, ka šī dubultaģenta biogrāfiju viņam nav izdevies noskaidrot. Hasselmanu piemin arī britu žurnālists Toms Bouers (*Tom Bower*) savā grāmatā *The Red Web*, kur arī viņš nedod nekādus tuvākus datus par šo noslēpumaino vīru. Noskaidrojama ir arī bijušā Latvijas valdības ministra Bernharda Einberga loma šinīs norisēs, jo kureliešu štābs bija apmeties Robežās, Einberga lauku mājās Skrīveru pagastā.

Avoti rāda, ka kureliešu štābā tomēr bija iefiltrēti SD spieģi. Diemžēl vācu iestāžu savstarpējā nenovīdībā un naidā starp SD, policiju un armiju uzvarēja SS augstākā pārvalde. Šī iestāde panāca to, ka armijas pretizlūkošana tika ierobežota ar tiešo fronti, kamēr ienaidnieka aizmugures apkaŗošanu uzdeva slavenā SS standartēfirera Skorcenija iznīcinātāju grupām (*Jagdverbaende*). Šajās grupās, ar nosaukumu „Meža kaķi”, darbojās arī latviešu SD cilvēkšāvēji. Nav zināms, kādus uzdevumus viņi veica krievu tālākā aizmugurē, bet viņu izricības Kurzemē ir pietiekoši pazīstamas. Kurelieši tika izņemti no armijas pretizlūkošanas vadības pakļautības un atkal padoti SS un policijas ģenerālim Jekelnam. Tagad neatkarīgo latviešu vienību pretiniekiem SD rindās radās iespēja ar kureliešiem izrēķināties. 14. novembrī kureliešu štābu Stiklos apcietināja un vairāk nekā 600 nacionālo kaŗavīru nogādāja Štut-

hofas koncentrācijas nometnē. Ģenerāli Kureli nosūtīja ģen. Bangerska rīcībā, bet vismaz sešus (pēc citiem datiem - divpadsmit) kureliešu virsniekus nošāva pēc vācu kaŗa lauka tiesas procesa.

Biezā spriedums par kureliešu un rubeniešu latvisko pārliecību ir pilnīgi pamatots, bet apsūdzības pret Bangerski un citiem leģiona virsniekiem ir apšaubāmas. Kureliešu cerības, ka atkārtosies 1919. gads, kad noasiņoja kā krievi, tā vācieši un palīdzību sniedza rietumu sabiedrotie, bija tik pat nereālas kā leģionāru cerības uz patstāvīgu valsti, kādas politiķi solīja latviešu strēlniekiem Sarkanarmijā. Arī kurelieši savas cerības pamatoja propagandā, kas nāca kā no Latvijas sūtņiem rietumos, tā no vācu (vai varbūt britu?) pretizlūkošanas virsniekiem. Lielākā daļa latviešu negribīgi nojauta, ka vācieši kaŗu zaudēs, krievi uzvarēs un rietumnieki palīgā nenāks. Cerības uz rietumu draugu palīdzību bija ķeršanās pie salmiņa, lai bezizejas sajūtā un izmisumā nebūtu jāzudara pašnāvība. Latviešu tauta bija novesta pie pārliecības, ka tai draud fiziska iznīcināšana. Pastāvošajā morāles sabrukuma stāvoklī katrs darija, ko uzskatīja par labāku.

Biezā pētījums ir sīks un pamatīgs, to var lasīt ar cieņu pret viņa rūpīgo darbu dažādos arhīvos. Tomēr rodas jautājums, vai viņa slēdzieni atbilst izpētītajam materiālam tā laikmeta apstākļos. Biezais raksta reizēm kā prokurors, reizēm kā aizstāvis, vienā personā. Viņš sastāda apsūdzības rakstu pret latviešu pašpārvaldi un leģiona vadību un turpat uzstājas kā aizstāvis, lai izceltu kureliešus kā vienīgos īstenos patriotus. No vēsturnieka varētu sagaidīt arī apsūdzēto personu pārliecības un nolūku izvērtējumu dotajā vēsturiskajā situācijā. Ar vācu dokumentiem vien te nepietiek.

Biezais pārmet latviešu leģiona virsniekiem un pašpārvaldes politiķiem nodevību pret latviešu tautu. Tas ir ļoti smags apvainojums, un kamēr tiesa nav atzinusi šo cilvēku vainu, tikmēr viņi jāuzskata par nevainīgiem. Ir liels jautājums, vai pierādījumi par viņu nodevību, ko pievied Biezais, izturētu tiesas vērtējumu. Latviešu zvērestiem naidīgu tautu kaŗaspēkos ir maza vērtība. Kad vācieši iesauca savos gaisa spēkos latviešu skolēnus, arī tiem bija jādod zvērests. Daži latviešu vadītāji pamācīja zēnus, ka zvēresta došanas laikā jākustina kreisās kājas iekšķis, tad zvērests neskaitās. Varbūt ģenerālis Bangerskis un pulkvedis Silgailis arī kustināja kreisās kājas iekšķis pie savas negaidīti un pavirši sagatavotās zvēresta ceremonijas? Biezais pārmet Bangerskim naivitāti un neizpratni par kureliešu rīcību. Kā gan Bangerskis būtu varējis zināt vācu pretizlūkošanas dotos kureliešu uzdevumus, ja šie uzdevumi tika turēti tādā slēpenībā, kā to raksturo Biezais pats?

Neviens vēsturnieks nevar būt pilnīgi neitrāls un objektīvs. Ikvienam ir sava nosliece, kas nav noliedzama un no kā nav jākaunās. It sevišķi grūti ir rakstīt vēsturisku pārskatu par notikumiem, kas vēl ir laikmeta liecinieku dzīvā atmiņā un saistās ar dziļi emocionāliem pārdzīvojumiem, jo arī vēsturnieks pats ir šo emociju varā. Šī grāmata rāda Biezā noslieci. Tas tomēr nemazina viņa pētījuma vērtību, it sevišķi tādēļ, ka neviens cits, atskaitot prof. Edgaru Andersonu, nav centies kureliešu lietu sīkāk izpētīt, aprobežojoties ar atmiņu rakstiem un pavirši pamatotiem pārmetumiem par atraušanos no latviešu leģiona cīņām. Arī Andersona raksts īstenībā ir tikai uzmetums plašākam darbam, ko liktenis viņam neļāva paveikt.

Svarīgākais Biezā jautājums, ko viņš izsaka savas grāmatas ievadā - kādēļ latvietis cīnījās pret latvieti - šajā grāmatā tomēr netiek atbildēts. Jādomā, ka šis atbildes meklēšanā vēsturnieks var būt tikai palīgs, notikumus sakarīgi attēlojot. Varbūt pilnīgāku atbildi varētu dot sabiedrības psihologs. Atļaujoties minēt, varētu teikt, ka galvenais iemesls ir tas, ka latviešu tautā vēl nebija un nav arī vēl tagad nostiprinājusies savas tautas piederības apziņa. Daļa vainas te meklējama ideoloģiskajās cīņās, kas sākās jau 1917. gadā. Tās saskaldīja latviešu nacionālo apziņu, sadalīja viņu savstarpēji naidīgos politiskos grupējumos un noveda tautu apjukumā. Radās ieskaits, ka katrs, kas atbalsta kādu citu politisko uzskatu, jau ir tautas ienaidnieks. Latvieši nebija iemācījušies redzēt, ka tauta sastāv no dažādu uzskatu cilvēkiem, kuriem visiem var būt viens kopīgs mērķis: tautas labklājības veidošana un valsts stiprināšana. Apjukums tomēr nav nodevība.

Biezā pētījumu ir vērts labi pārdomāt. Varbūt no tā jāmacās saprast, ka latviešu tautas pirmā vietā ir tautas dzīvā spēka saglabāšana. Stāšanās zem svešiem karogiem dzīvā spēka saglabāšanu neveicina. Diemžēl pēdējā gadsimtā kā komunistu, tā nacistu varas ir spiedušas to darīt, nosaucot šo rīcību par brīvprātīgu. Sava daļa atbildības ir jānes arī rietumu lielvalstu nostājai Baltijas valstu jautājumā. Varbūt varam teikt, ka latviešu tautas interešu otrā vietā ir latviešu kultūras saglabāšana un tās attīstības veicināšana. Ar to tiktu stiprināta arī latviešu tautas kopības apziņa un iecietība pret citādiem ieskaiteim. Šajā laukā Haralda Biezā grāmata par kureliešiem nav vienīgais palpojums Latvijas vēstures zinātnei un latviešu tautai, par ko viņam pienākas pateicība.

Grāmata iesieta mīkstos vākos. Uz vāka, ar kureliešu kauju gaitu karti fonā, ģenerāļa Kureļa un kapteiņa Upelnieka attēli. Vāka veidojumu un grafisko iekārtojumu veikusi Maija Veinbergs Hinkle, kas ir arī Mežābeles apgāda vadītāja.

Indulis Kaŗociņš